

Конституція суб'єкта федерації як відображення його державного механізму в умовах інформаційного суспільства

Григорій Юрійович Каніщев

Кафедра права, гуманітарно – правовий факультет, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут». Харків, Україна

ORCID: 0000-0001-6032-8778

Анотація: У статті аналізуються зміни, що відбуваються у дослідженні держави (державознавстві) у зв'язку зі становленням і подальшим розвитком інформаційного суспільства. Одним з напрямків таких змін є подальші зміни політичної системи суспільства. У статті розглядаються зміни головного елементу цієї системи – держави – через процеси федералізації у світі. Тобто утворення нових федеративних держав або шляхом об'єднання кількох – двох і більше – незалежних держав у нову федеративну державу або перетворення нині існуючих унітарних держав на федеративні. Зазначається, що процеси федералізації зумовлюють проблему пристосування (адаптації) держави до них у вигляді зміни змісту самого терміну «держава». Якщо у попередню епоху цей термін охоплював лише держави – суб'єкти міжнародного права, то нова – інформаційна – епоха помітно розширила сферу його вживання через зарахування сюди також і суб'єкта федеративної держави (федерації). Суб'єкт федерації охарактеризовано у статті як самостійний суб'єкт права, джерело влади федеративної держави. А відтак – як державу. Державу хоча і не незалежну (вона входить до складу більшої – федеративної – держави) і не вповні суверенну (її суверенітет обмежено суверенітетом федерації), але все ж таки державу з власною компетенцією, органами і посадовими особами державної – законодавчої, виконавчої і судової – влади, символікою. Правове становище суб'єкта федерації як держави визнається і визначається федеральною конституцією. конституцією суб'єкта федерації і міжнародним правом (мається на увазі визнання можливості суб'єкта федерації здійснювати міжнародні зв'язки у рамках зовнішньої політики федеративної держави). У статті пропонується термін «складова держава федерації» для визначення політичного і правового статусу суб'єкта федерації. Відтак, принципово важливе значення для наукового дослідження суб'єкта федерації вченими – державознавцями є його конституція. Тобто Основний Закон держави, що фіксує соціально – політичні відносини у суспільстві і відображає механізм держави. Механізм держави розглядається як система, що складається з наступних трьох елементів: а) державного апарату (бюрократії); б) участі громадян в управлінні державними справами; в) комунікації (насамперед електронної) громадян і держави. Таке трактування поняття «механізм держави» пов'язане зі змінами, які вносить інформаційне суспільство у функціонування держави як політичного інституту. На прикладі Конституції провінції Вогняна Земля, Антарктида та острови Південної Атлантики у складі Аргентинської Республіки від 17 травня 1991 р. аналізуються явища, які безпосередньо впливають на ефективність державного механізму суб'єкта федерації. А саме: питання щодо суверенітету суб'єкта федерації, розподілу повноважень федеральної влади і влади суб'єктів федерації, управлінських установ суб'єкта федерації. Зазначається, що проведення подальших досліджень у цьому напрямку є актуальним і необхідним науковим пошуком.

Ключові слова: механізм держави, конституція, складова держава федерації.

1. Вступ

Важливою науковою проблемою у галузі теорії та історії держави і права є дослідження конституції суб'єкта федерації щодо відображення у ній його управлінського механізму. Значні зміни тут вважаємо, вносять процеси інформатизації і віртуалізації суспільства, що призводить до помітного пришвидшення розповсюдження інформації (зокрема, політично – правового характеру). Все це вносить зміни у механізм держави, що складається вважаємо, з наступних елементів: а) системи установ і посадових осіб державної влади – законодавчої, виконавчої і судової; б) прямої демократії – участі громадян в управлінні державними справами; в) комунікації (насамперед електронної) громадян і держави. Як єдина – цілісна – держава, федерація має механізм, що складається з двох наступних елементів: власне федеративної держави і складових держав (суб'єктів) федерації – областей, штатів, провінцій тощо – суверенних у межах, встановлених: а) федеральною конституцією; б) конституціями суб'єктів федерації. У зв'язку із такою побудовою механізму федеративної держави велике значення має дослідження тієї його частини, що охоплює управління суб'єктом федерації. А відтак, і вивчення конституції суб'єкта федерації, як нормативно – правового акта найвищої юридичної сили (після федеральної конституції), що повинен відображати управлінський механізм суб'єкта федерації. Через те, що цей механізм функціонує автономно у рамках федеральної державно – правової системи, вважаємо необхідним визначити елементи державного механізму суб'єкта федерації у рамках державного механізму федерації. По – перше, оскільки суб'єкт федерації є її складовою державою, він містить три елементи механізму держави, зазначені вище. Оскільки складова держава федерації не є незалежною, а суверенною є лише частково – у межах повноважень, віднесених до її компетенції конституціями федерації і суб'єкта федерації – її державний механізм на нашу думку, мусить містити окрім трьох вищезгаданих, два наступні елементи: а) координацію державного управління суб'єкта федерації з федеральною владою; б) управління суб'єктом федерації в умовах федерального втручання – введення централізованого управління суб'єктом федерації з боку федеральної влади за визначених федеральним законодавством умов.

Саме ці моменти повинні на нашу думку, бути відображеними у конституції суб'єкта федерації. І саме з цього боку вона є важливою у дослідженнях з теорії держави і права.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є конституція складової держави (суб'єкта) федерації як його Основний закон, що визначає взаємовідносини суспільства і влади у територіальних межах суб'єкта федерації і мусить відповідати нормам федеральної конституції. Предметом дослідження є державний механізм суб'єкта федерації в умовах постіндустріального (інформаційного) суспільства.

3. Мета та задачі дослідження

Метою статті є дослідження еволюції державного механізму в умовах постіндустріального (інформаційного) суспільства і відображення цієї еволюції у конституції суб'єкта федерації. Визначена мета дослідження обумовила постановку і розв'язання таких задач: аналіз змісту поняття конституції та її еволюції у постіндустріальному (інформаційному) суспільстві; ролі конституції у державному механізмі суб'єкта федерації; відображення елементів державного механізму суб'єкта федерації, зазначених вище, у його конституції; розкриття напрямку еволюції сучасної федеративної держави (й відображення цих процесів у конституції суб'єкта федерації) у зв'язку із змінами у державному механізмі у постіндустріальну епоху.

4. Аналіз літератури

Окремими аспектам та проблемним питанням конституції і функціонування механізму федеративної держави приділяли увагу Л. С. Гамбург, В. Кафарський, А. С. Романюк, М. Савчин, О. В. Лебедева, Т. Федоренко, Р. Уотс, М. Берджес та інші дослідники. У працях цих та інших дослідників приділено увагу наступним моментам, що стосуються питань ефективного функціонування механізму федеративної держави: а) визначення поняття «механізм держави»; б) відзначення проблеми його еволюції в умовах постіндустріального суспільного розвитку; в) приділяється велика увага проблемі суверенітету суб'єкта федерації та його співвідношення із суверенітетом федерації; г) здійснено класифікацію федеративних держав у залежності від симетрії / асиметрії їх федеративного устрою.

Усі вищезгадані аспекти досліджень державного механізму мають вагоме значення для подальшого дослідження еволюції механізму держави – суб'єкта федерації в умовах постіндустріального (інформаційного) суспільства, що й обумовило актуальність обраної теми.

5. Методи досліджень

У дослідженні застосовано філософські, загальнонаукові та спеціальні методи. Це дало змогу забезпечити правовий аналіз конституції держави – суб'єкта федерації, а також процесу еволюції її державного механізму в умовах постіндустріального, інформаційного суспільства. Так, для визначення ролі федеративної держави взагалі і держави – суб'єкта федерації зокрема у житті суспільства застосовано філософські методи аналізу і синтезу. Для узагальнення досвіду розвитку федеративних держав взагалі та держав – суб'єктів федерації зокрема застосовано загальнонаукові методи дослідження: опис, узагальнення, пояснення і класифікацію. Спеціальні методи – юридичного аналізу та юридичного конструювання – застосовано для аналізу законодавства федеративних держав щодо статусу держав – суб'єктів федерації і його зміни, а також комунікації влади федеративної держави і держави – суб'єкта федерації з громадянами під час здійснення управлінської діяльності у сучасних умовах.

6. Результати досліджень

Для з'ясування значення конституції суб'єкта федерації як відображення його державного механізму потрібно вважаємо: а) з'ясування ролі конституції держави як такої для її управлінського механізму і відповідно, тих змін, що їх вносить у значення і зміст конституції постіндустріальне (інформаційне) суспільство; б) з'ясування напрямку подальшої еволюції в умовах постіндустріального розвитку людства.

Важливість дослідження конституції тут обумовлюється її значенням як Основного закону держави, який є сукупністю правових принципів і норм, що регламентують найважливіші сфери суспільного життя для захисту прав людини та обмеження свавілля державної влади [1, с. 24; 2, с. 74]. Формування інформаційного суспільства і його подальший розвиток вважаємо, впливають на зміст конституції держави наступним чином:

1. Зростає значення – а відтак, і відображення у конституції – інформаційних прав людини. Тобто гарантованих державою можливостей людини задовольняти її потреби в отриманні, використанні, поширенні, охороні і захисті необхідного для життєдіяльності обсягу інформації [3, с. 293];

2. Зростає значення – і відображення у конституції – електронного урядування та його складової частини: електронної демократії. Тобто участі громадян держави у здійсненні публічної влади за допомогою інформаційних технологій: онлайн – зборів громадян та проведення в електронному вигляді виборів, референдумів тощо [3, с. 88 – 89];

3. В умовах інформаційного суспільства державна конституція сама стає об'єктом інформаційної діяльності, спрямованої на реалізацію владно – управлінських відносин. Змістом цієї інформаційної діяльності є:

1. «Реклама» держави як за кордоном, так і всередині країни за допомогою конституційних норм. Її кінцева мета – забезпечення лояльності владі з боку громадян і вирішення проблем у відносинах між громадянами або між громадянами і владою у межах правового поля, окресленого конституцією держави;

2. Апелювання до конституційних норм (з подальшим розповсюдженням цих ідей серед громадян держави і за кордоном) з боку антивладної опозиції для розвінчання провладної пропаганди і боротьби проти влади взагалі за допомогою підконтрольних опозиції інформаційних ресурсів.

Саме через таке своє значення конституція держави і повинна бути предметом дослідження науковців в умовах інформаційного суспільства.

Крім вищезазначеного, інформаційне суспільство накладає на конституцію держави ще один відбиток. Маємо на увазі усвідомлення громадянами (зокрема, й за допомогою інформації з різноманітних інформаційних ресурсів) різниці між юридичною і фактичною конституціями. Вважаємо за необхідне уточнити, що під терміном «конституція» ми маємо на увазі саме юридичну (формальну) конституцію. Тобто Основний закон, наділений найвищою правовою силою стосовно інших нормативно – правових актів держави, що регулює коло суспільних відносин, визначене законодавцем [1, с. 24; 4, с. 27]. При цьому відрізняємо цю конституцію від конституції фактичної. Тобто реального порядку організації і здійснення державної влади, фактичних стосунків між державою і суспільством [1, с. 26]. Приєднуємося тут до думки, що терміни «юридична (формальна) конституція» і «фактична конституція» відображають дуалістичну природу самої конституції [2, с. 74]. А саме:

а) ідеал правовідносин;

б) реальне правове становище суспільства відповідної держави.

Між юридичною і фактичною конституцією завжди наявний розрив (інша справа, наскільки великим він є). Такий розрив зумовлений тим, що жодна конституція у світі не забезпечує на сто відсотків функцію обмеження влади (для цього вважаємо. потрібні ідеальні люди як серед керуючих, так і серед керованих).

Отже, конституція суб'єкта федерації є невід'ємною складовою конституційного розвитку держав майбутнього і всі вищезгадані аспекти цього розвитку неминуче розповсюджуються і на неї.

З'ясувавши взаємний вплив інформаційного суспільства і конституції держави, вважаємо за необхідне звернути увагу на зміну в умовах інформаційного суспільства самого поняття «держава». Це на нашу думку, має зорієнтувати сучасних і майбутніх громадян у тому, яка саме держава і відповідно, її управлінський механізм вже є і будуть надалі відображені у державних конституціях інформаційної епохи.

Формування інформаційного (постіндустріального) суспільства, тобто суспільства знань, де провідну роль відіграватиме інформаційна діяльність (збирання, оброблення, розповсюдження, а головне, вироблення інформації) є магістральним напрямком сучасного розвитку людства. Цей процес супроводжується великими змінами в житті людей, що зачіпають найважливіший елемент політичної організації суспільства – державу [5]. Так. суверенітет національних держав, які склалися переважно в індустріальну епоху XIX–XX ст., був в останні десятиліття суттєво підірваний глобалізацією (із якою інформаційне суспільство органічно пов'язане). Глобалізація ж, у свою чергу, «мультиплікує процеси державотворення, інтенсифікує збільшення кількості держав» [6]. Правовою основою цих процесів є право націй на самовизначення, відображене як правова норма, у частині другій статті 1 Статуту ООН та частині першій статті 1 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [7; 8].

Вважаємо втім, що така інтенсифікація державотворчих процесів має й свій зворотній бік у вигляді тіснішої міждержавної інтеграції: посилення міждержавних зв'язків не стільки у

планетарному масштабі (з чим до сих пір ототожнювали глобалізацію), скільки у масштабі окремих регіонів планети.

Таке поєднання внутрішньодержавної дезінтеграції (до сецесії включно) і міждержавної інтеграції у політичному розвитку сучасного світу вважаємо, робить актуальним питання федералізму і федералізації сучасних держав. Пов'язуючи формування і подальший розвиток інформаційного суспільства зі світовими процесами державотворення, поділяємо думку про «федеративну революцію» як магістральний шлях розвитку сучасних унітарних держав в умовах інформаційного суспільства і глобалізації [9, с. 67]. Суть «федеративної революції»: перехід від унітарної держави до федеративної або з конфедерації до федерації [9, с. 64]. У зв'язку з цим приєднуємося до думки про федералізм як «золоту середину» між інтеграційними і дезінтеграційними процесами у політичному розвитку сучасного світу, між концентрацією і роздробленістю влади для збереження єдності різних державних утворень у формі федеративної держави (федерації) [9, с. 64; 10, с. 104; 11, с. 95]. При цьому під федерацією (федеративною державою) розуміємо «складну державу, суб'єкти якої володіють державним суверенітетом, мають юридично визначену самостійність» [12, с. 57], «складну союзну державу, суб'єкти якої (землі, провінції, штати, республіки, кантони) наділені частковим суверенітетом та мають деяку юридично визначену політичну самостійність» [3, с. 53], «державу, яка, виступаючи у міжнародних відносинах як ціле, складається з держав – учасниць, що зберегли певні прерогативи внутрішнього суверенітету, зокрема законодавчу владу» [1, с. 98].

Спираючись на наведені вище визначення федеративної держави звертаємо увагу на те, що вони орієнтують на суттєвий перегляд розуміння поняття «держава» у напрямку включення до нього також і суб'єктів федерації – областей, штатів, провінцій тощо – суверенних у межах, визначених федеральною конституцією і конституцією суб'єкта федерації. А відтак, мають ключове значення для правової оцінки їх конституцій. про що йтиметься нижче.

Таке бачення федеративної держави як «держави, що складається з держав», потребує уточнення щодо політико – правової природи суб'єктів федерації. Орієнтиром тут має бути розуміння природи федеративної держави як договірного союзу – федерації – суверенних держав, які добровільно передають частину свого державного суверенітету новій, федеративній державі. Таким чином, джерелом союзної (федеральної) влади у такій державі є спільна воля суб'єктів федерації.

Саме тому стверджуємо, що суб'єкт федерації слід надалі визначити саме як державу. Державу не незалежну (оскільки вона є складовою іншою – більшою – держави: федерації). Державу, не повністю суверенну (оскільки її суверенітет обмежено суверенітетом федерації). Але все ж державу, що має джерелом своєї влади народ суб'єкта федерації, а також власну управлінську сферу, на яку розповсюджується її суверенітет, органи і посадових осіб публічної влади, символіку.

Відтак, пропонуємо для визначення політико – правової природи суб'єкта федерації термін «складова держава федерації». Саме цей термін вважаємо, допомагає розумінню політичної і правової природи суб'єкта федерації як держави. По – перше, він відображає згадані вище її державні ознаки. Й тим самим, по – друге, вказує на її суверенний політико – правовий статус у складі федерації. Саме цей термін на нашу думку, відображає зміни у визначенні поняття і природи держави у XXI столітті не тільки як незалежної, а й як достатньо самостійної автономії з повним внутрішнім самоврядуванням і можливістю широких зв'язків із зовнішнім світом [13, с. 4].

Оскільки при цьому може виникнути сумнів щодо можливості надання статусу держави (складової держави федерації) адміністративно – територіальним утворенням унітарних кран, наводимо на доказ такої можливості приклади, що стосуються двох федерацій – найдавнішої (США) і нової (Федеративної Демократичної Республіки Ефіопії).

Так, переважна більшість (35 із 50) суб'єктів американської федерації були утворені не шляхом входження до складу США нових держав, а шляхом надання статусу суб'єкта федерації (штату) федеральним територіям: адміністративним одиницям, які до цього керувалися «унітарно» федеральною адміністрацією через губернатора, призначеного Президентом США. Тобто відсутність статусу незалежної держави на момент приєднання до Сполучених Штатів Америки не заважала американським законодавцям у подальшому надавати таким територіям статус складової держави – суб'єкта – федерації тоді, коли територія ставала готовою до цього.

Цей досвід вважаємо, може бути актуальним для унітарних країн, що будуть змінювати свій державний устрій з унітарного на федеративний. Прикладом тут може бути досвід Федеративної Демократичної Республіки Ефіопії – однієї з найдавніших держав на землі, що була перетворена на федерацію внаслідок прийняття нової Конституції 1994 р. Її стаття 47 визначає області цієї країни як «держави – члени Федеративної Демократичної Республіки Ефіопії» [14].

У зв'язку з цим зазначимо, що з'ясування політичної і правової природи суб'єкта федерації як її складової держави допомагає на нашу думку новому тлумаченню права націй на самовизначення як законної підстави для утворення держав в сучасному світі. У майбутньому вважаємо, це право буде означати не стільки право на утворення нових незалежних держав (або як варіант, переходу відповідної території з однієї держави до іншої), скільки утворення складових держав – суб'єктів – федерацій. На доказ цього нашого твердження наводимо зміст статті 1 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права». Частина перша цієї статті визначає право всіх народів на самовизначення, а частина третя – обов'язок всіх держав – учасників пакту заохочувати і поважати це право [8]. Вважаємо, що «заохочувати і поважати» право на самовизначення народів держави (їхня влада) будуть перш за все тоді, коли це не буде загрозовувати державній територіальній цілісності. Тобто через утворення складових держав федерації або у складі вже існуючої держави. Тобто без порушення її територіальної цілісності. Або через об'єднання кількох вже існуючих держав у нову – федеративну – державу. Тобто знову ж таки, без порушення територіальної цілісності держав, що об'єднуються.

Викладений вище погляд на суб'єкт федерації саме як на її складову державу із власним суверенітетом вимагає висвітлення значення її конституції як відображення її державного статусу і відповідно, механізму держави – суб'єкта федерації.

Слід відзначити, що саме прийняття конституції суб'єкта федерації є найважливішим кроком для його інституалізації як держави (складової держави федерації). А відтак, і до формування і подальшого функціонування його управлінського механізму саме як механізму державного, що автономно функціонує у рамках державного механізму федерації.

Взаємозв'язок конституції суб'єкта федерації і його державного механізму полягає на нашу думку, у наступному:

1. Державний механізм суб'єкта федерації повинен бути відображений у його конституції. Тобто всі згадані вище елементи і особливості функціонування державного механізму суб'єкта федерації повинні знайти своє відображення у відповідних нормах його Основного закону.

2. Відображення у конституції суб'єкта федерації його державного механізму повинне враховувати те, що цей механізм є автономною частиною державного механізму федерації. На конституцію суб'єкта федерації це впливає таким чином: конституція (та інші закони) суб'єкта федерації не повинні суперечити федеральній конституції і законам. У випадку наявності такої суперечності діють федеральна конституція і закони.

Так само як і для конституції держави в цілому (федеративної держави) для конституції суб'єкта федерації є актуальним питання щодо співвідношення юридичної і фактичної конституції. Цей фактор вважаємо, може діяти щодо суб'єкта федерації наступним чином:

1. На рівні суб'єкта федерації можуть бути розходження між проголошеними у конституції нормами щодо наприклад, республіканського політичного режиму (демократії) і

реально встановленим тут авторитарним режимом. Що у свою чергу, призводить до невідповідності (порушень) проголошених у конституції суб'єкта федерації прав громадян їх дотриманню у реальному житті.

2. Стосовно федеративних відносин розходження між юридичною і фактичною конституцією суб'єкта федерації можуть бути такими:

2а) відносини між федерацією та її суб'єктом реально можуть бути унітарними. Тобто суверенітет суб'єкта федерації, проголошений його (і федеральною) конституцією, насправді може бути фікцією. «Федеральна» влада за цієї ситуації безконтрольно розпоряджається ресурсами регіонів, порушуючи їх суверенітет у рамках держави;

2б) відносини між федерацією та її суб'єктом реально можуть бути навпаки, конфедеративними. Тобто суб'єкт федерації реально є незалежною (принаймні, від федерації) державою; за цієї ситуації регіональна влада реально порушує суверенітет федерації, що за конституцією – і федерації, і її суб'єкта – повинен розповсюджуватися на всю територію держави;

2в) суб'єкт федерації реально може бути підпорядкований іншому суб'єкту цієї ж федерації. У такому випадку теж буде мати місце порушення суверенітету такого суб'єкта. Тільки не з боку федеральної влади, а з боку іншого суб'єкта федерації. Так само, як і ситуація. Визначена нами у пункті 2б, це буде свідчити про слабкість федеральної влади та її нездатність охороняти державний суверенітет всіх або окремих суб'єктів федерації у рамках федеративної держави).

Завершуючи розгляд питання щодо конституції суб'єкта федерації в умовах інформаційного суспільства, вважаємо за необхідне розглянути як приклад, конституцію провінції Вогняна Земля, Антарктида та острови Південної Атлантики як суб'єкта федеративної держави Аргентинська Республіка. Ця частина території Аргентини набула статусу провінції – суб'єкта аргентинської федерації порівняно недавно: відповідно до федерального закону «Провінціалізація території Вогняної Землі, Антарктиди та островів Південної Атлантики» від 26 квітня 1990 р. [15]. До цього Вогняна Земля входила до складу інших провінцій Аргентинської республіки, а з 1957 р. перебувала у статусі національної (федеральної) території. Набуття нею статусу суб'єкта федерації у складі Аргентини було великою мірою обумовлене зовнішньополітичними проблемами держави. А саме, територіальними суперечками Аргентини із Чилі і особливо, із Великою Британією за цю територію. І якщо конфлікт із Чилі було вирішено підписанням мирного договору 29 листопада 1984 року, то територіальна суперечка Аргентинської Республіки і Сполученого Королівства призвела до загострення у вигляді так званої «Фолклендської війни» 1982 р. Війна, що закінчилася рішучою перемогою Великої Британії, призвела до великих політичних зрушень у Аргентині – падіння 1983 року військової диктатури і переходу до цивільного правління. Таким чином, утворення провінції можна розглядати як намагання нової аргентинської влади зберегти територіальну цілісність держави шляхом входження спірної території (разом із Мальвінськими (Фолклендськими) островами і островом Південна Георгія, що фактично перебувають під владою Великої Британії) до складу аргентинської держави на засадах федерації – поділу державного суверенітету між Аргентинською Республікою і провінцією Вогняна Земля, Антарктида та острови Південної Атлантики. Що можна вважати змістом права місцевих мешканців на самовизначення у межах держави Аргентина.

Форма і порядок реалізації цього права є змістом закону «Провінціалізація території Вогняної Землі, Антарктиди та островів Південної Атлантики» від 26 квітня 1990 р., що згадувався вище. За змістом цей нормативно – правовий акт можна розділити на три частини. Перша (основна) частина – це форма реалізації права на самовизначення мешканців території. Тут її визначено як набуття відповідною національною територією статусу провінції і прийняття її конституції спеціально скликаним для цього установчим з'їздом території, обраним громадянами (статті 1, 4, 10) [15]. Принципово важливим тут на нашу думку, є відповідність утворення нової провінції відповідним статтям національної конституції. Тобто

реалізація народом території свого права на самовизначення у правовому полі держави Аргентина без порушення територіальної цілісності останньої Друга частина – порядок реалізації цього права (участь у виборах на установчий з'їзд території – визначається статтями 5 – 9 [15]. Третя частина – порядок управління провінцією до прийняття її конституції і потім, до вступу останньої в силу – визначається статтями 11 – 25 [20].

Вважаємо за потрібне звернути увагу на статтю 14, повністю цитуючи її зміст: «Правила національної території Вогняної Землі, Антарктиди та Островів Південної Атлантики, чинні на дату промугації цього закону, збережуть свою чинність у новій державі, доки вони не будуть скасовані чи змінені Конституцією нової провінції, чинним законом або законодавчим органом провінції, якщо вони сумісні з її автономією» [15]. Тут звертає на себе увагу насамперед, визначення провінції як «нової держави» («el nuevo estado»). Тобто нового суб'єкта федерації у складі Аргентинської Республіки. Саме з цього на нашу думку, випливає відповідність нормативно – правових актів, що діяли на цій території раніше, провінційній конституції і законам як умова їх подальшої дії на території провінції.

Значення цього закону для теорії держави і права вважаємо, полягає у наступному:

1. Зміна статусу території (регіону) зі звичайної адміністративно – територіальної одиниці унітарної держави на статус суб'єкта федерації є формою реалізації народом певної території свого права на самовизначення у рамках держави. Тобто без порушення її територіальної цілісності;

2. Порядок зміни статусу відповідної території повинен містити як волевиявлення громадян – її мешканців, так і держави, до складу якої територія входить. Тобто він не повинен бути однобічним волевиявленням однієї зі сторін;

3. Змістом права на самовизначення певної території (регіону) за зміни її статусу на статус суб'єкта федерації є прийняття конституції суб'єкта федерації. Тобто така конституція є не тільки правовим відображенням державного механізму суб'єкта федерації, а й втіленням самовизначення народу суб'єкта федерації.

Конституція провінції Вогняна Земля, Антарктида та острови Південної Атлантики була прийнята 17 травня 1991 р. [16]. Право націй на самовизначення (у формі утворення у межах держави нового суб'єкта федерації) відображено у преамбулі конституції. Тут зазначається, що народ провінції через своїх представників на Установчому з'їзді проголошує цю конституцію з метою затвердження своєї нерозривної інтеграції в аргентинську націю відповідно до принципу децентралізації [16].

Розуміння принципу децентралізації державної влади у федеративній державі відображено у статтях 1, 2, 5. Так, у статті 1 з одного боку підкреслюється, що провінція є невід'ємною частиною Аргентинської Республіки, а з іншого зазначається: «Здійснюючи свою автономію, вона (провінція – Г. К.) не визнає жодних обмежень своїх повноважень, крім тих, які прямо надані Федеральному уряду Національною конституцією» [21]. У статті 2, де мова йде про межі території провінції, зокрема зазначається таке: «Будь – яка зміна меж (провінції – Г. К.) має бути дозволена спеціальним законом, схваленим трьома чвертями членів Законодавчого органу (парламенту провінції – Г. К.), і підлягає всенародному обговоренню» [16]. Частина п'ята статті 5 визначає право уряду провінції укладати міжнародні договори для задоволення інтересів суб'єкта федерації без втручання у відповідну компетенцію федерації [21].

Все це на нашу думку, відображає статус провінції у складі аргентинської федерації як держави (складової держави федерації). А самої провінційної конституції – як процесу інституалізації цієї держави у межах федерації Аргентинська Республіка. Підтвердженням цьому є зміст низки статей конституції, де стосовно влади провінції вживається термін «провінційна держава» («El Estado Provincial») [16]. Так, у статті 64 конституції, що має назву «Пріоритетні функції Провінційної Держави» зазначається: «Основною функцією провінційної держави є гарантування освіти, охорони здоров'я, безпеки та справедливості. З

цією метою ці сфери матимуть власний бюджет, основи для його адаптації закріплені законом, який має бути сумісним з бюджетом інших рівнів державного управління» [16].

Функціонування державного механізму провінції знайшло своє відображення у наступних статтях провінційної конституції. Стаття 73 – «Ефективність і раціоналізація держави» – визначає загальні стандарти діяльності державної влади провінції: «Обов'язком провінційної публічної адміністрації є виконання своїх адміністративних актів на основі принципів ефективності, швидкості, економії, децентралізації та неупередженості та в той же час раціоналізації державних витрат...» [16]. Серед стандартів управлінської діяльності, згаданих у цій статті, на увагу заслуговують: а) категорична вимога спеціалізації та «суворої функціональної потреби» у певній сфері для виконання державними управліннями провінції своїх обов'язків (частина друга); б) принцип змінності для заміщення політичних посад у провінції (частина третя) [16]. Коментуючи це законодавство, зазначаємо, що у першому випадку мова йде про заміщення адміністративних посад за конкурсом, а у другому – за вибором аргентинських громадян – мешканців провінції.

Відповідні статті конституції провінції визначають порядок формування й компетенцію законодавчої, виконавчої і судової влади провінції, а також місцевого самоврядування. Так, законодавчу владу провінції репрезентовано Легіслатурою з п'ятнадцяти депутатів, що обирається прямим голосуванням громадян – мешканців провінції (стаття 89); виконавча влада – губернатор і віце-губернатор – також обираються народом провінції (статті 123, 125), а провінційні міністри, відповідальні за певні галузеві сфери – призначаються губернатором (стаття 136); судова влада провінції репрезентована Вищим судом правосуддя, члени якого призначаються виконавчою гілкою влади за поданням Ради юстиції (стаття 142) [16]. Місцеве самоврядування провінції відображене у статті 169. Так, у першій частині цієї статті зазначається: «Ця Конституція визнає муніципалітет як природну і важливу соціально-політичну спільноту з власним життям, що підтримується достатнім соціально-культурним і соціально-економічним розвитком» [16]. Статті 176 і 177 визначають право кожного муніципалітету на власний статут, а стаття 183 – порядок обрання його складу громадянами [21].

Участь громадян в управлінні провінцією як друга важлива складова її державного механізму, знайшла відображення у таких законодавчих нормах Основного закону провінції: стаття 207 (право народної ініціативи для подання законопроектів до Легіслатури провінції); стаття 208 (винесення законопроектів на народне обговорення); стаття 209 (право громадян – мешканців провінції вимагати у Легіслатури відкликати повноваження будь – якої посадової особи, що отримала посаду внаслідок виборів); стаття 191 (право народної ініціативи для зміни провінційної конституції або для прийняття нової конституції провінції). Маємо тут на увазі, що всі вищеперераховані заходи для забезпечення повноцінної участі громадян в управлінні державою на рівні суб'єкта федерації можуть здійснюватися як традиційним способом, так і шляхом застосування інформаційно – комунікаційних технологій. А відтак, безпосередньо стосуються електронного урядування у механізмі держави.

Електронну комунікацію влади і громадян як третю складову державного механізму провінції відображено у нормах Конституції, що визначають інформаційні права людини у (статті 45 – 47 Конституції). Тут визначаються права на: а) інформацію; б) свободу вираження поглядів; в) конфіденційність особистої інформації [16]. Визначено також обов'язок засобів масової інформації «забезпечувати принципи плюралізму та поваги до культур, переконань і течій думки та думок» за заборони державної або приватної монополії на ЗМІ на території провінції [21]. Також важливою гарантією інформаційних прав людини є визначене конституцією провінції право будь – якої фізичної і юридичної особи, що вважає себе постраждалою від образливої або неточної інформації, внести її відповідь або виправлення у визначений законом спосіб (стаття 47 «Право на відповідь») [16].

Досліджуючи питання щодо відображення розвитку інформаційного суспільства у законодавстві (у даному випадку – в конституції суб'єкта федерації) звертаємо увагу на

правову норму, визначену у частині п'ятій статті 46: «Інформація та комунікація становлять соціальне благо» [16]. Саме ця норма на нашу думку, є основою, підґрунтям всіх вищезазначених прав, обов'язків і гарантій у сфері інформаційних відносин. Її значення полягає у визначенні ролі інформації для суспільних відносин і самого буття людини у сучасну епоху.

Додаткові елементи державного механізму суб'єкта федерації – координація державного управління суб'єкта федерації з федеральною владою та управління суб'єктом федерації в умовах федерального втручання – введення централізованого управління суб'єктом федерації з боку федеральної влади за визначених федеральним законодавством умов – визначено у статтях 5 і 6 провінційної Конституції. Так, стаття 5 визначає елементи координації управлінської діяльності федерального та провінційного урядів у формах: а) консультацій; б) договорів і угод «з метою задоволення спільних інтересів» [16]. Стаття 6 визначає можливість для федеральної адміністрації (що буде керувати провінцією у випадку федерального втручання) видавати нормативні акти, які будуть діяти лише у період втручання і лише у межах, визначених провінційною Конституцією [16].

Таким чином, ті елементи державного механізму, про які йшлося вище, дістали гідне відображення у конституції провінції Вогняна Земля, Антарктида та острови Південної Атлантики як суб'єкта аргентинської федерації. І з цієї точки зору, можуть послужити зразком для конституцій нових складових держав – суб'єктів федерацій майбутнього.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Перспективами подальших наукових досліджень конституції суб'єкта федерації є вважаємо, наступні напрями:

1. Дослідження відображення державного механізму суб'єкта федерації у федеральній конституції і у зв'язку із цим – зв'язок федеральної конституції і конституції суб'єкта федерації за змістом;
2. Дослідження конституцій суб'єктів федерацій у федеративних державах світу з точки зору відображення у такій конституції державного механізму суб'єкта федерації;
3. Дослідження кожного окремого елемента державного механізму суб'єкта федерації у зв'язку з подальшими процесами інформатизації і віртуалізації суспільства. Наприклад, проблеми відображення у конституції суб'єкта федерації мережевого управління і координації як способу взаємодії різних управлінських ланок в умовах постіндустріального (інформаційного) суспільства, що суттєво доповнює класичну субординацію у владних відносинах.

8. Висновки

Розгортання процесів інформатизації і віртуалізації суспільства у всьому світі призводить до змін у значенні конституції держави в управлінських процесах. Як Основний закон держави, що відображає основні засади взаємовідносин влади і суспільства у межах певної країни, державна конституція набуває особливого значення через: а) відображення у ній нових – інформаційних – прав людини; б) використання норм конституції як владою держави, так і анти владною опозицією для зміцнення свого політичного впливу всередині країни і за її межами; в) виникнення і подальший розвиток нової гілки конституціоналізму – конституцій суб'єктів (складових держав) федерації внаслідок «федеративної революції»: процесу федералізації у різних країнах світу.

Останній фактор набуває значення внаслідок зміни погляду сучасних науковців на суб'єкт федерації як на державу (у зв'язку із самою природою федеративного державного устрою: «федерація – це держава, що складається з держав»).

Таке значення суб'єкта федерації у право- і державознавстві на нашу думку, вимагає: а) застосування нового терміну – складова держава федерації – щодо позначення його правового (і політичного) статусу; б) звернення уваги на його конституцію як на відображення його державного механізму.

Конституція суб'єкта федерації – на прикладі Конституції провінції Вогняна Земля, Антарктида та острови Південної Атлантики у складі Аргентинської Республіки 17 травня 1991 р. – містить наступні елементи його державного механізму:

1. Визначення найменування, компетенції, розподілу повноважень і загальних стандартів управлінської діяльності установ і посадових осіб законодавчої, виконавчої і судової влади провінції;

2. Участь громадян провінції в управлінні нею через народну законодавчу ініціативу щодо внесення законопроектів (зокрема, внесення змін до конституції або прийняття нової конституції провінції), народного обговорення законопроектів, ініційованих провінційною владою, вимоги відкликання виборних посадових осіб влади провінції;

3. Інформаційна комунікація громадян із владою провінції через відображення у конституції інформаційних прав і свобод громадян: на інформацію, свободу вираження поглядів, конфіденційність, відповідь на образливу або неправдиву інформацію;

4. Координація державного управління провінції і Аргентинської Республіки у формі консультацій і угод між ними;

5. Управління провінцією в умовах федерального втручання у правових межах, визначених провінційною конституцією.

Визначення цього управлінського механізму саме як державного відображено нормами Конституції провінції щодо права на самовизначення (у формі інтеграції народу провінції в аргентинську націю через прийняття вищезгаданої конституції) та провінційної автономії у справах державного управління окрім тих, які віднесені національною конституцією до виключної компетенції федерації.

З висоти досвіду модерного конституціоналізму XIX – XX ст. – розриву між юридичною і фактичною конституцією – можна стверджувати, що конституція суб'єкта федерації може не відображати реальних політичних відносин всередині федеративної держави. А саме: їх відхилення або у бік фактичного унітаризму або навпаки, у бік фактично конфедеративних відносин між федерацією і її суб'єктом (суб'єктами). І це слід мати на увазі дослідникам федералізму майбутнього – в інформаційну, постіндустріальну епоху.

Список літератури:

1) Панкевич О. (2018). Державне право зарубіжних держав. Львів: ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, 260 <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2751/1/%d0%b4%d0%b5%d1%80%d0%b6%d0%b0%d0%b2%d0%bd%d0%b5%20%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%be%20%d0%bf%d0%b0%d0%bd%d0%ba%d0%b5%d0%b2%d0%b8%d1%87.pdf> ;

2) Кафарський В. (2010). Концепти конституції у правовій і політичній науці. Політичний менеджмент. 4, 25 – 34. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/kafarskyi_kontsepty.pdf ;

3) Тихомиров О., Мікуліна М., Іванов Ю. та ін. Теорія держави і права. Київ: КОНДОР – ВИДАВНИЦТВО, 332. <https://www.academia.edu/41639068> ;

4) Савчин М. (2019) Порівняльне конституційне право. Київ: ЮРІНКОН ІНТЕР, 328. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/29207/1/Savchyn_Comparative%20Constitutional%20Law.pdf

5) Каніщев Г. (2017). Полідержавна територіальна устрій інформаційного суспільства. Гуманітарний часопис, 1, 78–87. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/586300.pdf>;

- 6) Зварич Р. Національна держава в контексті глобалізації. Доступно за адресою: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=B8cy3QkAAAAJ&citation_for_view=B8cy3QkAAAAJ:_Qo2XoVZTnwC ;
- 7) Статут Організації Об'єднаних Націй. Доступно за адресою: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf ;
- 8) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Доступно за адресою: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
- 9) Владика Л. (2015). Федералізм у контексті викликів українській державності. Вісн. Прикарпат. ун-ту. Політологія, 9, 63–69. <https://ktipe.pnu.edu.ua/index.php/politics/article/view/4041/4637>
- 10) Яковюк І. (2011). Германський імперський федералізм і його вплив на європейський інтеграційний процес. Державне будівництво та місцеве самоврядування, 21, 104–118. <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/3180?locale=ru>
- 11) Яковюк І. (2014). Концепція «імперського федералізму» та її роль у модернізації Британської імперії. Державне будівництво та місцеве самоврядування, 28, 95–103. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=dbms_2014_28_11
- 12) Тополевський Р., Федіна Н. (2020). Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛЬВДУВС, 268. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3293> ;
- 13) Жук, П., Мазур, Н., Соломонюк, Р., Турчак, Р. (2000). Етнополітична карта світу XXI століття: Методичний і предметний коментарі. Тернопіль: МАНДРИВЕЦЬ. 240. <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-110.html> ;
- 14) Ethiopia 1994 Constitution. Available at: https://www.constituteproject.org/constitution/Ethiopia_1994 ;
- 15) Provincializacion del Territorio de Tierra del Fuego, Antartida e islas del Atlantico sur (1990) Ley 23.775. BOLETÍN OFICIAL, 15 de Mayo de 1990. Available at: <http://www.legistdf.gov.ar/documentos/leyesnacionales> ;
- 16) Constitucion de la provincia de Terra del Fuego, Antartida e islas del Atlantico Sur (1991). CONSTITUCION PROVINCIAL USHUAIA, 17 de Mayo de 1991. Available at: <http://www.saij.gob.ar/documentDisplay.jsp?guid=123456789-0abc-defg-426-0000vvorpyel>

The Constitution of a Federation Subject as a Reflection of Its State Mechanism in the Conditions of an Information Society

Hryhoriy Kanishchev

Department of Law, Faculty of Humanities and Law, National Aerospace University named after M.E. Zhukovsky "Kharkiv Aviation Institute". Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6032-8778

Abstract: The article analyzes the changes taking place in the study of the state (political science) in connection with the formation and further development of the information society. One of the directions of such changes is further changes in the political system of society. The article examines changes in the main element of this system - the state - due to the processes of federalization in the world. at is, the formation of new federal states either by uniting several - two or more - independent states into a new federal state or transforming currently existing unitary states into federal ones. It is noted that the processes of federalization entail the problem of the state's adaptation to them in the form of a change in the meaning of the term "state" itself. If in the previous era this term covered only states - subjects of international law, then the new - information - era has significantly expanded the

scope of its use by including here also the subject of a federal state (federation). The subject of the federation is characterized in the article as an independent subject of law, the source of power of the federal state. And therefore - as a state. A state, although not independent (it is part of a larger - federal - state) and not fully sovereign (its sovereignty is limited by the sovereignty of the federation), but still a state with its own competence, bodies and officials of state - legislative, executive and judicial - power, symbols. The legal status of a subject of the federation as a state is recognized and determined by the federal constitution. the constitution of the subject of the federation and international law (meaning the recognition of the ability of the subject of the federation to carry out international relations within the framework of the foreign policy of the federal state). The article proposes the term "component state of the federation" to define the political and legal status of a subject of the federation. Therefore, of fundamental importance for the scientific study of a subject of the federation by scientists - political scientists is its constitution. That is, the Basic Law of the state, which fixes socio-political relations in society and reflects the mechanism of the state. The mechanism of the state is considered as a system consisting of the following three elements: a) the state apparatus (bureaucracy); b) the participation of citizens in the management of state affairs; c) communication (primarily electronic) between citizens and the state. This interpretation of the concept of "mechanism of the state" is associated with the changes that the information society brings to the functioning of the state as a political institution. Using the example of the Constitution of the Province of Tierra del Fuego, Antarctica and the South Atlantic Islands within the Argentine Republic of May 17, 1991, the phenomena that directly affect the effectiveness of the state mechanism of the subject of the federation are analyzed. Namely: issues regarding the sovereignty of the subject of the federation, the distribution of powers of the federal government and the power of the subjects of the federation, the administrative institutions of the subject of the federation. It is noted that further research in this direction is a relevant and necessary scientific search.

Key words: mechanism of the state, constitution, constituent state of the federation.
